

STEAGUL REUNIUNII DE CÂNTĂRI (1882) ȘI STEAGUL ASOCIAȚIEI IUBITORILOR DE MUZICĂ (1871-1891), DOUĂ MĂRTURII DEOSEBITE ALE VIEȚII MUZICALE DIN TIMIȘOARA

Hedy Kiss*

Cuvinte cheie: *Timișoara, viața muzicală, Reuniunea de cântări (1882), Asociația iubitorilor de muzică (1871-1891), steag.*

Keywords: *Timișoara, musical life, the Reunion of Songs (1882), the Association of the Music Lovers (1871-1891), the standard*

Introducere

S-au scris puține lucrări științifice despre preocupările muzicale din Banat. Așadar, cunoașterea cât mai bogată și pertinentă a vieții spirituale, în general, și a culturii muzicale, în special, din acest spațiu geografic, este un deziderat permanent.

Structuri organizate privind arta sunetelor, de sorginte profesionistă, în Banat s-au realizat în primele decenii ale secolului XVIII¹. Muzica eclesiastică², corurile bisericești, reuniunile de cântări, cantori, capelmaștri, compozitori, pedagogi, instrumentiști, cărți muzicale, partiturile lucrărilor originale pot fi considerate primele manifestări publice ale acestei arte³.

Cu o oarecare întârziere față de viața muzicală din Europa apuseană și centrală, muzica religioasă din Banat, de la corale la mise și requiemuri, în primul rând, dar și repertoriul laic muzical, au constituit un element esențial al culturii locale, fiind totodată și modalități de exprimare ale unui spirit conservator pronunțat. Această tradiție a fost promovată de consumatorii și făuritorii de muzică, tradiție care este cu atât mai valoroasă cu cât s-a dezvoltat și trăiește și astăzi într-un spațiu geografic cu populație mixtă.

Un exemplu biruitor, în sensul celor spuse mai sus, este viața muzicală a orașului Timișoara. S-a consemnat, printre altele, că în 1754, înaintea terminării lucrărilor de construcție a catedralei catolice (Domul), a fost organizat un concert închinat Sfintei Treimi, „Missa in honorem Ss:mae Trinitatis à 5 voci”, semnat și dirijat de Johann Michael Haydn (1737-1806), fratele mai mic a lui Joseph Haydn. Pentru redarea acestei piese a fost alcătuit un cor corespunzător, care a fost

posibil doar apelându-se la coriști din localitățile învecinate⁴.

În secolul al XIX-lea, cu câteva decenii după revoluția din 1848, ritmul vieții citadine devine mai intens, în care cultura dobânda un interes din ce în ce mai mare, alături de dorința de modernizare a urbei, prin elaborarea unor planuri de urbanizare și construcții. Iată câteva aspecte istorice. În 1867 a fost ales primar juristul Károly Küttel, care a mai fost consilier municipal în 1848 și primar interimar în perioada 1859-1860. Cu el începe lupta municipalității pentru anihilarea inconvenientelor structurii organizatorice militare, în mod deosebit privind structurile închise ale cetății Timișoara. În 1868 orașul achiziționează teren viran în afara zidurilor, zone împădurite (liget), o casă cu două etaje iar cu un an mai târziu se sistază interzicerea construcțiilor civile. În porțile de intrare în oraș se mai construiesc câte două breșe, una pentru căruțe iar una pentru tramvaiul tras de cai. Au fost aprobate lărgirea drumurilor în interiorul cetății și planurile de construcție a unui nou teatru-casino și hotel, înființarea instituției pompierilor voluntari ș.a. Cu ocazia recensământului populației din 1870 Timișoara avea 32.223 de locuitori.

În scaunul de primar a urmat Ferencz Steiner, timp de patru ani. De această perioadă, 1872-1876, se leagă, printre altele, construirea propriu zisă a teatrului, a școlii reale superioare, a digului de apărare împotriva inundațiilor a cartierelor Iosefin și Elisabetin, a căii ferate Timișoara-Orșova, care din considerente strategice a ocolit cetatea, înființarea școlii superioare de comerț Weiszner. Orele de desen de duminică pentru elevi devin obligatorii începând din 1873, ș.a. Tendințele de reînnoire odată începute au fost continuate, în ritm susținut și de către primarii János Török (1876), Károly Telbisz (1885) ș.a.

Printre evenimentele vieții muzicale se remarcă înființarea școlii de muzică în cadrul Societății

* Muzeul Banatului, P-ța Huniade nr. 1, 300002 Timișoara, hedykiss@mbt.ro

1. F.Metz, *Te Deum laudamus, Contribuții la istoria muzicii bisericești din Banat*, Ed. Allgemeine Deutsche Zeitung, București, 1981, 363.

2. *Ibidem*, 17-18.

3. *Ibidem*, 43-44.

4. I.Tomi, *Ad Sexagesima Anniversaria, Filarmonica „Banatul” Timișoara*, Ed. Excelsior Art, Timișoara, 2007, 12.

Muzicale din Timișoara (Temeswarer Musikverein, 1858). Primul director al acestui institut a fost Moritz Pfeiffer (?-1871)⁵, muzician de renume în domeniul muzicii bisericești, profesor de canto și pedagog, care a învățat dirijorii corurilor din alte localități (Lugoj⁶, Caransebeș⁷ ș.a.) să cânte după note, totodată se preocupa de instruirea cântăreților. A fost capelmaistru la Domul din Timișoara în perioada 1857-1871 și a susținut continuarea seriilor de concerte anuale sub genericul „Musikalisch Declamatorische Academien”.

O altă personalitate a vieții muzicale timișorene a fost Franz Wilhelm Speer (1822-1898)⁸. În perioada 1871-1893 a fost orgistul și capelmaistru al catedralei catolice, totodată a fost acopantiatorul a multor concerte de cameră. De numele său se leagă o serie de studii muzicologice și de istoria muzicii. A publicat începând din anul 1862 în „Temeswarer Zeitung” o serie de articole intitulate „Alte und neue Musik”.

După ce în seara zilei de 21 octombrie 1871⁹, din inițiativa unor iubitori de muzică și a cântatului coral îndeosebi, a fost înființată Societatea Filarmonica (Philharmonischen Verein Temesvár), ocazie cu care Franz Wilhelm Speer a fost numit, împreună cu Heinrich Weidt¹⁰, dirijorul corului. Această funcție a avut-o până în 1889, împreună cu Martin Nováček (1834-1906)¹¹ și Karl Rudolf Kárrász¹². M. Nováček a fost orgistul, capelmaistru în perioada 1894-1906, profesor de pian al școlii de muzică din Timișoara, iar începând din 1 aprilie 1875 a inaugurat o stagiune permanentă de muzică de cameră în care a cântat la pian, vioară, violă și violoncel. Ca renumit pedagog a predat canto, pian, vioară și violoncel.

Necesarul și penuria de instrumentiști au impus înființarea Școlii de muzică, la 1 octombrie 1872¹³, iar varianta „Filarmonicii” propunea să compenseze dispariția corului bărbătesc „Temeswarer Männer

Gesang Verein”, înființând un nou cor bărbătesc în care să aibă acces toți cei care aveau calități necesare pentru această activitate voluntară. La întrunire s-a cântat piesa „Die Träne” (Lacrima) cu un succes remarcabil, astfel că această piesă a devenit piesa principală de deschidere a numeroase reprezentări corale. Debutul absolut al corului a fost la 8 decembrie 1871, ocazie cu care s-a cerut sprijinul orchestrei Operei din Timișoara și al unor suflători din Regimentul 29 de infanterie „Loudon”¹⁴, pentru a putea fi interpretate baladele semnate de dirijorul corului. Au fost interpretate două ample lucrări vocal simfonice: „Die Frithjofs Saga” de Max Bruch și „Der Taucher” de Heinrich Weidt.

După modelul și cu sprijinul a câtorva societăți muzicale europene de prestigiu, în primul rând a celei de la Viena și Budapesta, „Filarmonica” din Timișoara s-a dezvoltat vertiginos având un rol catalizator în viața spirituală a orașului de pe Bega determinând evenimente muzicale memorabile. La început a excelat prin piese corale precum și prin câțiva instrumentiști, care au activat în genul muzicii de cameră, ca apoi să i se afilieze și un cor feminin, pentru a putea aborda repertoriul vocal simfonice, care necesitau cel mai adesea un cor mixt.

Descrierea steagului Reuniunii de Cântări din Timișoara

Obiectul textil, cu numărul de inventar 1503, aparținând Secției de Istorie, fond memorialistic muzical al Muzeului Banatului Timișoara, este un steag de formă dreptunghiulară, având dimensiunile de 150 X 110 cm. Este orientat orizontal, față de hampă, de care este fixat de una din laturile mici. Steagul este confecționat din două foi textile și are două fețe. Materialul textil este de culoare bordo, din țesătură jacard-damasc, cu motive fitomorfe, respectiv frunze și fructe de viță de vie. Cele două foi de material textil sunt asamblate împreună prin cusătură mecanică.

Fața A: centrul compozițional este amplasat în mijlocul suprafeței steagului și este o reprezentare a lirei, frumos ornamentată, având dimensiunile 64 X 34 cm. Lira este realizată prin tehnică combinată, din colaj textil și broderie alto relief. Ornamentarea lirei este realizată cu fir metalic auriu de două tipuri, șnur ornamental, bumbi mici metalici și colaj din material textil, țesut cu fir auriu. La baza lirei se înmănunchează două ramuri de acant, de aproximativ 50 cm lungime fiecare. În partea superioară a steagului este brodată inscripția, în limba maghiară: „Temesvári dalkör alapítót

5. F. Metz, *op.cit.*, 52.

6. *Ibidem*, 97-145.

7. *Ibidem*, 145-150.

8. *Ibidem*, 54, 373.

9. Idem, *Der Temeswarer Philharmonische Verein*, Neuer Weg, București și Neue Banater Zeitung, Timișoara, 1981, 3; *Ibidem.*, 57; Idem, *Societatea filarmonică din Timișoara, 125 ani de la înființare (1871-1996)*, Ed. Dinamis Print, Timișoara, 1996, 12; Idem, *Der Temeswarer Philharmonische Verein, Ein Chronik südosteuropäischer Musikgeschichte 1850-1950*, Ed. Musik Südost, München, 2005, 14, 375-379; I. Tomi, *Filarmonica „Banatul” Timișoara, 50 de ani de activitate 1947-1997*, Ed. Filarmonica „Banatul” Timișoara, 1997, 14-16, 158; *Ibidem* 13

10. I. Tomi, *op.cit.*, 13.

11. F. Metz, *op.cit.*, 57, 375.

12. *Ibidem*, 271.

13. I. Tomi, *Corul Filarmonicii „Banatul”*, Ed. Mirton, Timișoara, 2001, 14.

14. *Ibidem* 13.

1882.”, în traducere: „Cercul de cântări Timișoara înființat în 1882”.

În partea inferioară se află o altă înscricție brodată cu fir metalic auriu, în tehnică alto relief, în limba maghiară: „Szentelése 1894. augusztus hó 20-án...”, în traducere: Sfințit la 20 august 1894. Literele și cifrele sunt realizate la ambele înscricții în tehnică similară având dimensiunile de 11, 9,5 și 6 cm.

Fața B: în centrul suprafeței steagului este un medalion de 86 X 70 cm, format din două ramuri de laur (*Laurus nobilis*), cu frunze și fructe, unite în partea lor inferioară cu o fundă cu panglicile prelungite. În interiorul medalionului, creat de cele două ramuri, este o panglică ornamentală, pe care este reprezentată un fragment de partitură cu note muzicale și următorul text, în limba maghiară: „Dal-ra Ma-gyar szí-ve-in-ket fűz-ze ös-sze a ba-rát-ság”, în traducere: Cîntă Maghiarule, fie ca inimile noastre să fie împletite prin prietenie. În partea superioară a partituri, colț dreapta, este trecut numele compozitorului fragmentului muzical: „K.R.Karrasz”, iar în partea superioară, colț stînga, „con fuoco”.

Asemeni lirei, de pe fața A, medalionul este realizat în tehnică combinată: colaj din țesătură cu fir metalic (frunze), țesătură de mătase (panglică cu fragment de partitură), broderie cu ață de brodat, șnururi decorative, fixate cu ață de brodat de culoare bordo (nervurile frunzelor și conturul acestora), precum și broderie în alto relief, cu fir metalic și fir metalic cu miez textil. Panglica ornamentală, de 85 X 13 cm, este redată prin sugerarea perspectivei, aplicînd broderie cu acul cu ață din mătase, în nuanțe de maro, ocru, gri, în zonele de umbră ale acesteia. Notele muzicale, cheia sol, de la începutul portativului și textul, sunt brodate pe panglică din mătase naturală.

Steagul este fixat de hampă prin înfășurarea materialului textil al steagului, zonă în care este o înscricție brodată, cu ață de culoare galbenă, cu litere gotice: „Carl Giani jr. Wien. Westhahnstr. 21.”, probabil adresa atelierului și a confecționarului steagului.

Pe cele trei laturi libere, steagul este prevăzut cu franjuri metalice cu miez textil, confecționate mecanic, avînd lungimea de 4 cm. În cele două colțuri libere ale steagului a fost câte un ciucure, în prezent este doar unul, în colțul superior. Ciucurele este realizat din trei piese de lemn strunjite, învelite în țesătură din fire metalice în partea superioară, apoi urmează o zonă decorată cu fire metalice aurii buclate, o porțiune în formă de cilindru, vopsită în auriu, peste care este aplicată o plasă fină din fire textile, tot de culoare aurie, iar la baza acestuia este din nou o zonă de fire metalice aurii buclate.

Capătul inferior al ciucurelui este prevăzut cu franjuri metalice de 10 cm lungime. Ciucurele este fixat de colțul superior, prin intermediul unui șnur tubular dublat din fire metalice aurii.

Întregul obiect textil a fost realizat într-un atelier de manufactură, specializat în confecționarea steagurilor, avînd dotare performantă, în ceea ce privește mașinile de cusut și de brodat pentru diferite materiale specifice perioadei secolului XIX, reprezentative în arta textilă. Prin îmbinarea diferitelor materiale, mătase, fire de diferite tipuri și culori, ațe de brodat, țesături de diferite contexturi și materiale din fire metalice, s-a realizat un obiect textil deosebit, de mare complexitate în ceea ce privește efectul estetic.

Descrierea hampei

Hampa steagului, cu numărul de inventar 1503, este confecționată din lemn de brad, fiind compusă din două părți. Partea superioară, de 161 cm lungime și 4,5 cm diametru, are vârful strunjit, pe o lungimea de 6 cm, la diametrul de 3 cm, acesta fiind locul fixării vârfului hampei. Partea distală a părții superioare este prevăzută cu un manșon metalic, de asamblare a celor două părți ale hampei, de lungime 9 cm și diametru 5 cm.

Partea superioară a fost fixată, prin înfășurarea materialului textil al steagului fixat în cuie. Pe această porțiune se poate observa locul plăcuțelor ornamentale, cu dimensiune de 2 X 1,5 cm, cu colțuri țesute, care lipsesc în totalitate. După aceste urme se poate constata că plăcuțele erau așezate, atât pe materialul textil cât și pe porțiunea de 45 cm liberă a hampei, în 5 rânduri lungi și un rând scurt, cuprinzînd cca. 60-57-54-56-69-11 plăcuțe, totalizînd 307 urme de plăcuțe.

Partea inferioară a hampei este din același material, lungimea este de 100 cm și diametrul este de 4,5 cm. Din această porțiune 91 cm este din lemn, iar capătul superior este prevăzut cu un dispozitiv metalic, de tip manșon, fixat de lemn prin două holșuruburi, avînd dimensiunea de 9 cm lungime și 5 cm în diametru. Manșonul se continuă cu o porțiune filetată de 3 cm, locul propriu zis de îmbinare a celor două părți. Manșonul a fost vopsit în auriu, iar părțile din lemn în roșu, datorită uzurii, se observă chiar mai multe straturi.

Vârful hampei este un ornament realizat din alamă, prin ștanțare, reprezintă o liră ornamentată prin gravare. Placa este de 2 mm grosime. Ambele fețe ale vârfului sunt identice iar în vârful lirei este o stea cu șase brațe. Lungimea totală este de 45 cm, lățimea maximă 17 cm iar manșonul de fixare este de 8 cm lungime. Deasupra manșonului se află

un ornament sferic, ușor turtit, gol în interior, cu diametru de 12 cm. Manșonul cu sfera măsoară 18 cm, iar lira, până în vârful stelei este de 27 cm.

Observații privind starea de conservare a obiectului

Întreaga suprafață a steagului este foarte prăfuită, necesitând o curățire generală. Firele metalice sunt oxidate, în special la franjuri, ciucure și litere. De asemenea este important ca în această fază a unor deteriorări vizibile să se oprească evoluția acestora prin consolidarea anumitor zone de uzură și de deteriorare, după cum urmează: lipsuri în zona franjurilor, uzură pe steag, litere, cifre, desprinderea unor fire decorative, parțial sau în întregime. În zona de fixare a steagului de hampă sunt urmele cuielei și a formei plăcuțelor ornamentale, total absente în prezent. Un ciucure de la colțul inferior este lipsă.

Vârful s-a păstrat în stare bună, în momentul de față este păstrată fixată de hampă, fiind detașabilă. Ar fi de dorit ca în timpul depozitării vârful hampei să fie păstrat separat de hampă, într-o cutie proprie. Lemnul hampei în zona fixării vârfului prezintă mici fisuri, iar în porțiunea de unde au fost îndepărtate plăcuțele lemnul este fisurat în lungime, fiind deteriorat în mod vizibil. Vopseaua este decojită și în general puternic oxidată.

*Descrierea steagului comemorativ al Asociației iubitorilor de muzică din Timișoara
Amicii Muzicii¹⁵*

Steagul, cu numărul de inventar 3879, aparținând Secției de Istorie a Muzeului Banatului Timișoara, fond memorialistic muzical, este un obiect textil de formă pătrată cu dimensiunile de 120 X 120 cm. Este compus din două foi textile, de catifea de culoare bordo, ambele fețe fiind bogat ornamentate cu fir auriu.

Fața A: Compoziția este orientată pe diagonala pătratului. Centrul compozițional este realizat prin reprezentarea Sfintei Cecilia, patroana muzicii sacre, din semiprofil, șezând, cântând la o orgă de dimensiune mică și cu suflantă manuală.

Conform unor texte literare, Sfânta Cecilia¹⁶ este descrisă ca o fată tânără, de origine nobilă, care era întruchiparea armoniei frumuseții corporale și a moralei strălucite. Ca semn al credinței sale purta pe inima ei Evanghelia, iar sub haina ei, împletită

din fire de aur, purta un *cilicium* confecționat din păr aspru de animale. A fost măritată cu păgânul Valerianus pe care l-a convertit la credința creștină acesta fiind botezat de Papa Urban. După execuția soțului ei și a fratelui acestuia, pentru credința lor cea nouă, Cecilia, prevăzându-și viitorul, și-a donat casa și averea ei Bisericii, gest după care a fost condamnată prin decapitare cu sabie. Călăul însă nu a reușit s-o decapiteze nici după trei lovituri. Înaintea execuției a fost somată să-și renege credința la care a răspuns: „...a muri pentru dreptate este victoria cea mai frumoasă”. Legenda ei i-a îndemnat pe mulți, printre care Papa Vergilius, Raffaello, Donatello, mai târziu Rubens, van Dyck și alții, să accepte „puterea inimii curate”. Spre sfârșitul Evului Mediu Cecilia a fost acceptată în grupul celor Unsprezece Sfinți Ocrotitori. Dintr-o banală greșală de traducere a scriptelor de epocă, prin care se relatează că ea ar fi cântat la orgă la propria ei cununie, a făcut ca ea să fie considerată ocrotitoarea muzicii sacre. Data consacrată sărbătoririi este la 22 noiembrie a fiecărui an, de prima dată s-a desfășurat, în 545, în Roma antică.

Compoziția în partea inferioară este amplasată pe o salbă de nori. Personajul este realizat prin aplicarea unui material textil pe care s-a intervenit cu o broderie aplicată cu ață de mătase naturală în culorile roșu închis, violet, albastru, gri, auriu prin intermediul cărora s-au realizat motivele decorative ale țesăturii vestimentației personajului, în culoare roșu deschis, iar cordonul de culoare albastru deschis. Portretul, mâna și piciorul sunt realizate ca și vestimentația, din mătase naturală, peste care accentele sunt brodate cu ață de culoare maro, roșu și bordo. Părul este brodat cu ață de mătase în nuanțe de ocru, auriu, redând bine volumetria. Pe cap cununa de laur este frumos redată în nuanțe de verde, oliv, până la verde albicios. Personajul este sensibil redat, în spiritul artei baroce.

Instrumentul muzical este reprezentat în perspectivă, din material textil aplicat pe catifea, cu intervenții și accente realizate cu ață de brodat colorată în roșu, bordo și maro. În partea inferioară, personajul și instrumentul sunt așezate pe o salbă de nori de culoare albă, cu aplicații brodate cu fir argintiu și conturul auriu.

Pe aceeași diagonală, cu personajul central, este o liră având dimensiunile de 42 X 27 cm, de la baza căruia pornesc două ramuri stufoase de laur (*Laurus nobilis*), cu fructe, ele încadrează atât lira cât și personajul. Lira este realizată în tehnică combinată, prin aplicarea unui material textil țesut, cu fir metalic, peste care s-a intervenit cu fire aurii simple, fire aurii cablate, șnur decorativ, paiete aurii, bumbi metalici argintii. Ornamentele vegetale sunt intercalate cu fir de ață roșie iar formele arcuite ale

15. *Ibidem*, 14-15.

16. J. Weisender, *Heiliges des Regionalkalender*, Sant Benno Verlag, Leipzig, 1978, 673-675.

bazei lirei sunt evidențiate prin șnur roșu și sunt orientate spre centrul lirei. Frunzele celor două ramuri sunt accentuate prin ață de culoare roșie a nervurilor. Frunzele și ramurile sunt realizate din două fire aurii de două tipuri și șnur decorativ de două fire. În partea superioară și inferioară a întregului centrul compozițional se află inscripția în limba maghiară, așezată în formă de semicerc, iar sub centru compozițional este trecut anul înființării asociației timișorene, „1871-1891”, respectiv anul executării și sfințirii steagului comemorativ. Sfințirea a avut loc cu prilejul sărbătorii naționale a cântecului (Landessängenfest) din 14-16 august 1891, la care au participat 25 de coruri din Ungaria de Sud (Banat), cu 3000 de participanți și 200 de instrumentiști. Nașa steagului a fost Georgina Ecaterina de Mocsonyi (1867-1938). Inscripția a fost realizată prin broderie alto relief, cu fir simplu auriu, literele mari fiind de 8 cm, iar cele mici de 5 cm înălțime: „Temesvári zenekedvelő egyesület.”, în traducere: Asociația iubitorilor de muzică din Timișoara. Cifrele sunt de 7 cm, în înălțime, și sunt ornamentate cu două tipuri de fire aurii metalice precum și ață de brodat de culoare bordo.

Cele patru colțuri sunt prevăzute cu motive vegetale, flori, frunze și vrejuri. Trei dintre acestea sunt simetrice, de 31 X 41,5 cm, iar unul este de 15 X 17 cm, poziționat sub anul 1871-1891. Cele patru motive sunt legate între ele cu câte o linie dintr-o panglică ornamentală de culoare aurie, având lățimea de 1 cm, aflată la o distanță 4 cm de margine.

Cele patru laturi ale steagului sunt simetrice, două câte două, după cum urmează. Cele două laturi superioare sunt încheiate cu un șnur decorativ gros, cablat din trei fire aurii, cu miez de bumbac, cu răsucirea „S”. Cele două laturi inferioare sunt prevăzute cu franjuri de 7 cm, metalici, răsucite în „Z”. Ele sunt confecționate mecanic, fixate prin intermediul unei ațe de bumbac în țesătura decorativă a panglicii.

Ciucurii, în număr de două bucăți, sunt realizați dintr-o structură de lemn strunjit, din șase părți componente de diferite dimensiuni și forme geometrice, cu lungimea totală de 10 cm, iar franjuriile sunt de 8 cm, în exterior fiind fire compuse din două, groase și răsucite, spre interior fire mai subțiri, iar în interiorul miezului ciucurelui firele sunt din mătase naturală de culoare galbenă, răsucite. Structura din lemn este învelită în fire metalice de diferite structuri, creând un efect estetic deosebit. Ciucurii sunt fixați pe un șnur gros din fir metalic.

Fața B: Toată broderia este realizată cu fir auriu. Compoziția urmărește, și de această dată, diagonala pătratului. În centru este o liră identică cu cea de

pe fața A, atât în formă, dimensiune cât și realizare. Lira este încadrată de două ramuri stufoase de stejar (*Quercus robur*), cu frunze și ghinzi, care se încrucișează la baza lirei și sunt unite printr-o fundă. Motivele din cele patru colțuri ale steagului, precum și cifrele reprezentând anii sunt identice cu cele de pe fața A. Inscripția, în schimb, este diferită: „Dalban élet, bú s'örömben teljes összhangzat legyen / Jeligenk ez s'hozzá hiven keblünk dalra ébredjen.”. Traducere din limba maghiară: Fie ca armonia totală a tristeții și bucuriei vieții să se regăsească prin cântec / Acesta fiind motoul nostru cântecul să izbucnească din piepturile noastre credincioase.

Descrierea hampei

Hampa, compusă din două părți, care se pot monta prin înșurubare, a fost confecționată din lemn de brad, fiind rotunjit. Numărul de inventar al acestei piese este 3879. Porțiunea superioară a hampei are 173 cm lungime și este acoperită cu un material textil, catifea de culoare bordo, fixat pe suportul de lemn, după înfășurare, prin 24 cuie ornamentale, galbene, cu cap bombat. La capătul superior hampa are o porțiune neacoperită de 7,5 cm lungime și 3 cm diametru, locul fixării ornamentului. Acesta se realizează cu ajutorul unui dispozitiv din metal, alamă, care într-o parte este în formă de cârlig, și se termină ascuțit, iar în cealaltă parte este prevăzut cu filet, respectiv cu o piuliță fluturaș. Porțiunea ce traversează hampa este pătrată de 0,5 x 0,5 cm. Capătul distal al hampei este prevăzut cu un manșon metalic, filetat în interior cu pas mare, de 8,5 cm lungime și 4,5 cm în diametru. Partea inferioară a hampei este de 110 cm lungime, diametru 4 cm, prezintă la capătul de sus un manșon metalic cu 3,5 cm porțiune filetată. Sub acest manșon este un ornament rotunjit din lemn, de formă sferică cu basorelief aplicat din gips, cu motive vegetale, cu diametrul maxim de 15 cm. Partea distală este de 76,5 cm, lemn vopsit în culoare bordo.

Vârful hampei este un ornament realizat prin tehnică combinată între o porțiune turnată din alamă și o parte aplicată. Partea turnată este simetrică pe ambele fețe, iar pe una dintre fețe se află partea aplicată prin trei tije filetate cu șurub. Lungimea totală a vârfului hampei este de 42 cm din care 10 cm reprezintă lungimea manșonului, cu diametru de 5 cm, urmînd un ornament sferic turtit, pe o porțiune de 10 cm lungime, diametru de 12 cm. Lungimea lirei propriu zise este de 22 cm, cu lățime maximă de 14 cm. Partea aplicată reprezintă două ramuri de stejar, cu frunze și ghinzi, în partea stîngă fiind 19 frunze și 10 ghinzi,

iar în partea dreaptă 17 frunze și 10 ghinzi. Partea inferioară a ramuzilor este prinsă într-o fundă cu cele două panglici libere inscripționate prin gravare, cu următorul text, în limba maghiară: „A lugosi dal és / zeneegylet / IV. / százados ünnepélyén tartott dalversenyi / érdem dija 1877 aug.20-án”, în traducere: „Trofeul concursului de cântări din Lugoj, al IV-lea regiment (?), decernat la festivitatea din 20 august 1877”. Cununa formată din cele două ramuri de stejar (*Quercus robur*) a fost aplicată ulterior, în urma reprezentării corului timișorean la Lugoj.

Pe suprafața acoperită a hampei sunt fixate 355 de plăcuțe gravate cu numele susținătorilor, asemănător altor steaguri complete¹⁷. Dimensiunea acestor plăcuțe alămite este de 2,3 cm în lungime și 1,7 cm în lățime. Ele sunt teșite la cele patru colțuri, fiind ușor bombate. Sunt așezate în patru rânduri longitudinale întregi precum și un rând scurt. Nu lipsește nici o plăcuță. În rândul I au fost fixate 90 de plăcuțe. Acest rând începe cu o plăcuță mai mare, în formă de blazon cu coroană, asemănător cu blazonul familiei Mocsonyi de Foen, fiind de 3,4 cm lung și 2,8 cm lat, pe care a fost gravat numele mamei steagului: contesa Bissingen Mocsonyi. Numele ei complet este Georgina Ecaterina de Mocsonyi, născută la 15 septembrie 1867 și decedată în 1938, fiind înmormântată în cavoul familial de la Foeni. Ea a fost căsătorită cu contele Rudolf Bissingen și Nippenburg (1857-1905), fiind fiica avocatului Gheorghe Mocsonyi de Foeni, deputat de Moravița în Dieta budapestană, în perioada 1872-1875, deputat în Sinodul Eparhial din Caransebeș, și a lui Ilona Somogyi de Gyöngyös. Familia Mocsonyi de Foeni a fost recunoscută pentru gesturile sale filantropice, având o puternică determinare de a mântui viața a mai multor mii de oameni. Rândul II, începe cu 10,5 cm mai jos față de primul rând, ca și rândul II și rândul IV, cuprinde 88, rândul III cuprinde 84, rândul IV cuprinde 82, iar rândul V, așezat, în porțiunea distală, între rândul IV și rândul I, cuprinde 10 plăcuțe.

Numele celor care au participat la sfîșirea steagului, gravați pe plăcuță, în **rândul I** (91 plăcuțe): Bissingen / Mocsonyi / Grófné.; Desewffy / Sándor / Püspök; Waldstätten / Joh. / Freiherr; D: Molnár / Victor / Főispán; Pummer / Ágoston; D: Telbisz / Károly; Zichy Géza / Graf; Horváth / Boldissár; D: Wolafka / Nándor; Krispin / József / Aradon; Wusching / C. Konrád / Lugoson; Riedl / János / Grác; Bethlen / András / gróf; Csekolics /

Endre / gróf; Bethlen / Mocsonyi / grófné; Bissingen / Ernő / gróf; Bissingen / Rudolf / gróf; Ambrózy / Béla / báró; Baich / Miklós / báró; Ambrózy / Gyula / báró; Báro / Keszény / Elek (?); Báro Milály / Nikolics; Jankovits / Miklos; Damaskin / János; Dadányi / Jenő; Parcsetics / András; Karátsonyi / Jenő / gróf; Capdebó / Lajos; Capdebo / Sándor; Rác / Athanáz; Generalen / Zajcsek de Egybell; Oberst / Gábor; Khittel Rudolf / ku.k.Genie / Direktor; Knessel Herdlicska / kuk.Major; Gettmann / Jozsef; Dollenz / Jozsef k.; Dobó / Miklos k.; Platon / Telecsky; Vudy / Antal; Brand / Jozsef; Dr.Engels / János; Zsutty / Pál; Gozoy / Mátjás; Kranyi / János; Uitz / Péter;

D: Várady / Árpád; Dr./ Kuhn Lajos; Patzner / István; Trailla / Georg; Futó / Zoltán;

Lövy / Mór dr.; Horváth / Jenő; D: Fluk / Ádám; Szedegi / Jozsef; Avarffy / Gyula; Mály / István; Bárczy / László; Gedeon / László; Mayer / Károly; Dobó / László; Kovacsics / Gyula; Litsek / Béla; Kohanyi / Mór; Kovács / Akos; Menczer / Rezső; Kovács Seb. / Aladár; Stojkovits / Sándor; Stefanovits / Szilárd; Raiber / Ágoston; Brandl / Rezső; Györbiró / Samu; Jelinek / Lajos; Tihanyi / György; Kormos / Béla; Soltefs / Károly; Radislocics / Ferencz; Bessenyei / Ferencz; Nagy / Lajos; Prunlechmer / Wilhelm; Gerdanovits / Sándor; Kratochwill / Henrik; Hermann / Tivadar; Watzál / Jenő; Wechselberger / Antal; Rittinger / József; Kappuss / Ferencz; Niedl / Ferencz; Makra / György; Kappusz / Ernő;

În **rândul II** (88 plăcuțe): Weissinger / Ferencz; Horák / Jozsef; Babusnik / Ágost.; Uhrmann / Henrik; Pummer / Francziska / Jozsefa; Atkár / Adolf; Reiter / Ferencz; Kertschek / Gyula; Vilsmayer / Antal; Pendl / Árpád; Mágori / Mihály; Lui / Nándor; Kabekost / Benjámín; Adler / József; Eduard / Bokaska; Mühle / Vilmos; Emmer / Ferencz; Grünberger / Adolf; Thaller / Lipot; Galgon / Gyula; Schull / János; Karner / Lajos; Peschke / Károly; Knöpfelmacher / Gerson; Vest Ede / lovag; Geier / Izidor; Lang / Christian; Lemmer / József; Hiltcher / Vilmos; Weismeyer / Ferencz; Jahner / Károly; Jahner / Rudolf; Nenadovics / Sándor; Weiss / Lipót; Weiss / Miksa; Klein / Hibbal; Biach / Herman; Abelsberg / Leo; Huldek / Zsigmond; Pauks / László; Csermák / Tamás; Lévy / Sándor; Freund / Zsigmond; Stepper / Izidor; Hecz / David; Kubitschek / Adolf; Radislovics / Izidor; Magyar / Dávid; Gombi / Béla; Kohn / Sándor; Tauber / Manó; Bambach / Péter; Probst / Nachfolger; Scheirich / Georg; Anton / Heinrich; Weiss / Hugo; Hercz / Antal; Fried.A.; Magyar / Lila; Frey / Izidor; Holdenwagner / József; Redl / Mór; Schultherfs / J.E.; Burghardt / Antal; Gerstl / A.; Weible / Gottlieb; Bősz / Hedwig; Beran /

17. Hedy Kiss, Steagul Formațiunii de Pompieri Voluntari din Tormac, județul Timiș, *AnB*, S.N., Arheologie-Istorie, XII-XIII, 2004-2005, 547-564.

Zsigmond; Jeorics; Freund / Jakab; Sternthal / Samu; Meissner / György; Waldmann / Samu; Redl / Lajos; Sinkovich / Georg; Blau / Károly; Betzelbauer / János; Csermák / Wenczel; Piffl / Alajos; Klein / David; Kellner / Ede; Kiss / János; Fritz / Károly; Meissner / Alajos; Tunner / Lajos; Losch / Adolf; Bertraum / Nándor; Rudocsay / József;

În **rândul III** (84 plăcuțe): Wiener / Männer / Gesangs / Verein; Budai / Dalárda; Egyetértés / Budapesti / Férfi / Dalegylet; Egri / dalkör; Debreczeni / dalegylet; Szegedi / Dalárda; Szegedi / Polgári / Dalárda; Verseczi / Férfi- / Dalegylet; Lugosi- / Magyar / dalegyesület; Lugosi / Dal és Zene- / egylet; Nagyszebeni / Magyar / Dalkör; Oraviczaer / Musikverein; Temesvári / Gyárvárosi / Zene és Dal / Egylet; Gesangverein / der / Genverbtreibungen / in Werschetz; Karánsebesi / Iparosok / Dalegylet; Ung. / Weiskirchner / Deutscher / Männergesang / Verein; Resiczai / Dalegylet; Lippai / iparos- / dalkör; Lévai / dalárda; Orsovaer / Männergesang / Verein; Männergesang / Verein / Steiendorf; Székely-Udvarhelyi / dalegylet; Temesvári / dalkör; Iparos- / dal koszorú / Temesvár; Typographin / dalegylet / Temesvár; Nagy- / szt.Miklósi / Dalárda; Temesvári / Jogász egylet; Gyárvárosi / Társaskör; Speer / Vilmos; Novacek / J.M.; Gassner / Károly; Weldin / József D.; Udel / Karl; Bach / Ferencz; Pápaffy / Sever; Kraul / Ede; Landsinger / Géza; Glass / Coloma; Mayer / Artur; Varga / Lőrincz; Gerger / Ede; Wolafka / Antal; Ruschil / Jeromos; Ruschil / Ferencz / Károly; Ruschil / Ágost; Scharzkoff / Richard; Haller / Antal; Ruschil / Rudolf; Ruschil / Edmund; Hentschel / Ferencz; Nenadovics / Velimir; Rosenthal / Gusztav; Kecskeméty / Sándor; Krista / Nándor; Brück / Salamon; Pruschinofsky / Ferencz; Leyritz / Árpád; Remoschek / Károly; Weiterschütz / Géza; Bernheim / József; Bertran / David; Hitsch / Maria; Gerstmayer / Georg; Mistazka / György; Cossel / Arnold; Kimmel / Ig.A.; örö. / Stumpfoll / Budinka; Bonn / János; Elsner / János; Bosserl / Christian; Danujsky / Henrik; Koch / Károly; Mayer / József; Schnur / Lipót; Hetey / Kálmán; Modzsár / Károly; Müller / József / Miklós; Varga / Lőrincz; Panajoth / Mihály; Kremling / Károly; Dr.Demko / Géza; Lenz / János; Stolz / Ágoston; Deutsch / Andor;

În **rândul IV** (82 plăcuțe): Török / János; Dézsán / Achill; Buziási / Eisenstädler / Ignác; Dr.Stefanovic / Sándor; Dr.Bécsi / Gedeon; Mály / Antal / dr.; Dr.Lichtscheindl / Géza; Dr.Singruen / Henrik; Dr.Teuffer / Jenő; Dr.Karekassewits / Miklós; Dr.Hartmann / József; Sleppe / Vilmos dr.; Pollák / Bernát / dr.; Koltár / László; Lovetto / Gusztáv; Kummelheim / Ármin; Herglotz / titkár;

Povolny / Wenczel; Szokoly / Elék; id. Rieger / Nándor; Pottyondy / Ferencz / dr.; D: Telbisz / Imre; Jeszenszky / Béla; Várnay / Ernő; Niamessnyi / Gyula; Dr.Dimitrovits / Zvetozár; Schweiger / Bertalan / dr.; Kostyál / Antal / dr.; Dr.Csurgai / Soma; Gyika / Imre; Dr. / Petruss / József; Dr. / Frank / János; Kisfaludy / Zsig; Dr. / Reiner / József; Dr. / Fáy / Ignác; Jakabffy / Imre; Kisfaludy / Kálmán; Lamberg / Imre / dr.; Lismanov / Milan / dr.; Dr.Tötössy / Géza; Prepeliczay / Dezső / dr.; Hellner / Armand; Dr.Darabant / János; Dr.Baksa / Lajos; Dobrov / Ferencz / dr.; Dr.Frekat / Menyhért; Dr.Farkas / János; Rotariu / Pál; Dr.Breyer / Ármin; Dr.Szidon / Miksa; Agátsy / Benedek; Wimmer / József; Suchan / Antal; Sailer / Antal; Kralik / Lajos; Schmidt / Antal; Kralik / László; Mihailovics / János; Hain / László; Zsivanovics / István; Feszler / Ferencz; Gaupp / Ferencz; Krämer / József; Elter / János; Linder / István; Csasznek / József; Steiner / Károly; Gungl / Márton; Hinterseer / Ulrich; Bundsann / Vilmos; Pavlovits / Sándor; Lechner / Béla; Derera / Ismael; Weiss / Herman; Leth / Lipót; Török / Sándor; Deutsch / Bernat; Jäger / Izidor; Gotthilf / Ferencz / de Miskolcz; Gotthilf / Alfred / de Miskolcz; Krecsányi / Ignác; Weyer / Pál;

În **rândul V** (10 plăcuțe): Landsinger / Géza; Neubauer / Vilmos; Gnidkofszy / Kornel; Stanger / Robert; Kubitschek / Ferencz; Lichtscheindl / Henrik; Dr. / Vértess / Adolf; Heim / Antal; Barát / Ármin; Eisenstädter / Károly;

Observații privind starea de conservare a obiectului

Datorită faptului că steagul a fost și este păstrat într-un dulap special din lemn, transportabil, cu închizătoare specială starea de conservare este foarte bună, în ceea ce privește materialul textil și firele metalice, care nu au suferit transformări în urma fenomenului oxidativ. Steagul este curat, viu colorat, fără urmă de praf, fenomen rar întâlnit. Din cauza diversității materialelor componente și a greutății specifice ale acestora sunt vizibile deteriorări atât a broderiei cât și a pieselor ornamentale de pe margini, respectiv șnur, franjuri, ciucuri. Ața broderiei vestimentației Sfânta Cecilia în multe locuri este lacunară, vizibile sunt urmele lăsate de împunsăturile acului. Ciucurii sunt fixați prin intermediul șnurului gros de colțul superior al steagului într-un mod impropriu, la un loc necorespunzător, neobișnuit pentru acest accesoriu. De obicei, ciucurii sunt amplasați în porțiunile inferioare ale steagurilor. Din cauza alto reliefului accentuat a broderiei sunt vizibile urme de uzură la nivelul firelor aurii ale literelor și

celorlalte ornamente. Aceste mici deteriorări fizice sunt remediabile pentru ca obiectul să devină la starea inițială.

Vârfurile ornamentale ale hampelor necesită o depozitare separată în cutii și material de ambalaj neutru, pentru a preveni desprinderea unor fragmente fragile, oxidarea și prăfuirea lor.

Având în vedere cele menționate este necesară o intervenție de conservare și de restaurare ale pieselor textile¹⁸, precum și o depozitare corespunzătoare perioadei următoare, steagurile fiind piese de valoare documentară unică, estetică, de memorialistică muzicală, reprezentativă pentru perioada mișcărilor culturale timișorene a secolului al XIX-lea.

THE STANDARD OF THE REUNION OF SONGS (1882) AND THE STANDARD OF THE ASSOCIATION OF THE MUSIC LOVERS (1871- 1891), TWO SPECIAL TESTIMONIES ABOUT THE MUSICAL LIFE IN TIMISOARA

(Abstract)

The author describes in detail the two standards which are unique textile items, both belonging to the History Department of the Museum of Banat in Timisoara. They are included in a musical memorial fund. The description is preceded by the presentation of the background and of the historical atmosphere of the respective period of time, along with a few personalities of the musical life.

One standard, inventory number 1503, is 150 x 110 cm. It is horizontally attached to its stick by one of the short sides. It is made of two textile sheets and it has two faces. The textile material is dark red. It is made of Jacquard loom - damask fabric with phytomorph motifs, respectively leaves and grapes. The two sheets of fabric are mechanically sewn. There is an inscription in Hungarian embroidered on the upper part of the standard: "Temesvári dalkör alapítatott 1882.", which means "The reunion of songs from Timisoara founded in 1882". There is another inscription in Hungarian embroidered with metallic golden thread in the technique alto relief on the lower part of the

standard: "Szentelése 1894. augusztus hó 20-án." which means: "Sanctified on the 20th of August 1894". On one side there is represented a fragment of score with musical notes and the following text: „Dal-ra Ma-gyar szí-ve-in-ket fű-ze ös-sze a bá-rát-ság”, that means: "Sing, Hungarian! May our hearts be full of friendship". As it is proved by the traces of nails, 307 tiny plates with the names of the supporters miss on the standard stick. Its brass peak has a musical motif on it. The standard has a supplementary value offered by the embroidered inscription "Carl Giani jr. Wien. Westhahnstr. 21.", which was probably the address of the standard workshop and manufacturer.

The second standard with the inventory number 3879, is 120 x 120 cm, and is made of two dark red sheets of velvet. Both sides are richly decorated with golden thread. The compositional centre presents Saint Cecilia playing the organ with a manual blower. Its inscription reads: "Temesvári zenekedvelő egyesület.", meaning: "The association of music lovers from Timisoara" respectively "1871-1891", the year of the execution and sanctification of the commemorative standard. The sanctification took place on the occasion of the national day of song (Landessängenfest) on the 14th-16th of August 1891 to which 25 choruses from the former Southern Hungary (Banat) in which 3000 participants and 200 instrumentalists participated. The sponsor of the standard was Georgina Ecaterina de Mocsonyi (1867-1938), married Bissningen. The inscription on the other side is in Hungarian: "Dalban élet, bú s'örömben teljes összhangzat legyen / Jeligénk ez s'hozzá hiven keblünk dalra ébredjen.", meaning "May the total harmony of sadness and joy of life be found through song / This being our motto, the song may spring out of our faithful chests". 355 tiny plates, which are engraved with the supporters' names, are fixed on the standard stick covered with fabric. The ornamental brass peak of the stick is special.

The two standards are well preserved. Nevertheless they need significant consolidation in few areas which show wear deterioration. The standards can be considered objects of patrimony with special documentary value. They are representative, through the complexity of their composition, of the aesthetical technique, through the collage of fabric and embroidery, for the musical and cultural movement from Timisoara at the middle of the 19th century.

18. Hedy Kiss, Conservarea steagului „Reuniunea de cântări DOINA” - 1920 din Sân Miclăușul Mare, *Restaurarea Știință, Artă*, Ed. Muzeul Județean Brașov, 2005, 194-201.

Pl. I,1 - Fața A a steagului Reuniunii de cântări din Timișoara (1882), Foto Milan Șepețan

Pl.I, 2 - Motivul central de pe fața B a steagului Reuniunii de cântări din Timișoara (1882), Foto: Milan Șepețan

Pl. II, 3 - Virful hampei al steagului Reuniunii de cântări din Timișoara (1882), Foto: Milan Șepețan

Pl. II, 4 - Ciucurele steagului Reuniunii de cântări din Timișoara (1882), Foto: Milan Șepețan

Pl. II, 5 - Deteriorare pe partea textilă a steagului Reuniunii de cântări din Timișoara (1882), Foto: Milan Șepețan

Pl. II, 6 - Deteriorare pe partea textilă a steagului Reuniunii de cântări din Timișoara (1882), Foto: Milan Șepețan

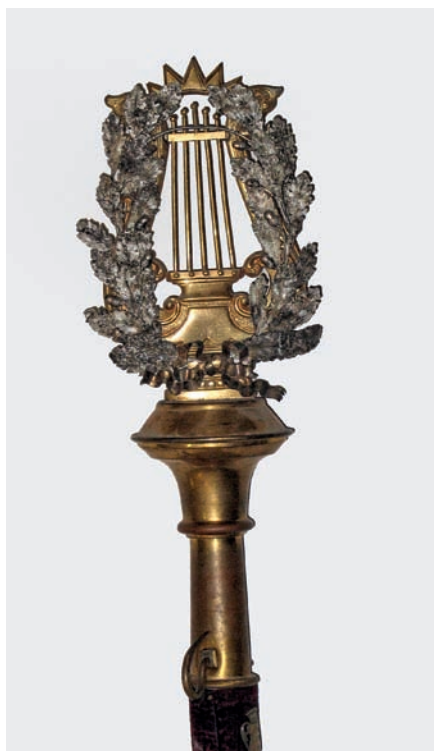

Pl. III, 7 - Fața A a steagului Asociației iubitorilor de muzică Timișoara (1871-1891), Foto: Milan Șepeșan

Pl. III, 8 - Fața A a steagului Asociației iubitorilor de muzică Timișoara (1871-1891), detaliu cu Sfînta Cecilia, Foto: Milan Șepeșan

Pl. IV, 9 - Vîrful hampei al steagului Asociației iubitorilor de muzică Timișoara (1871-1891), Foto: Milan Șepețan

Pl. IV, 10 - Ciucurele steagului Asociației iubitorilor de muzică Timișoara (1871-1891), Foto: Milan Șepețan

Pl. IV, 11 - Ornament deteriorat pe partea inferioară a hampei steagului Asociației iubitorilor de muzică Timișoara (1871-1891), Foto: Milan Șepețan

Pl. IV, 12 - Deteriorare pe partea textilă a steagului Asociației iubitorilor de muzică Timișoara (1871-1891), Foto: Milan Șepețan

